

PROPISI KOD VOĐENJA RUDARSKIH ZEMLJIŠNIH KNJIGA

1. Uvod

Rudarsko-geološke tvrtke sve češće posežu za starim rudarskim kartama i gruntovnim knjigama kako bi se doznalo nešto više o rudnicima na već zaboravljenim lokalitetima. Rudnici su se zatvarali zbog raznih razloga. Podaci sa starih karata mogu nas dovesti u nedoumicu. Naime, ne poznajemo dovoljno mjerne jedinice eksploatacijskog polja koje su bile prije u upotrebi prema Rudarskom zakonu od 23. svibnja 1854. Predmet rudarskih gruntovnih knjiga nisu neposredno zemljišta, nego rudarska ovlaštenja kao nepokretno vlasništvo (Kanajet 1990).

Rudnički zakon može se danas razgledati u *Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici* ako potražimo knjigu od D. Matije Smodeka, profesora na bivšoj prvostolnoj zagrebačkoj akademiji, pod naslovom "*Pravo Gorsko inače rudno Derževe Austrijske*" iz 1862. godine (Zagreb, tisk Dragutina Albrechta).

Smodek daje vlastite termine i to svoje u pravom smislu riječi, jer on gradi potpuno nove riječi, čak ne daje ni germanizme kako bi se moglo očekivati, nego prave neologizme. Od svih Smodekovih ili po njemu navedenih termina danas je ostalo samo nekoliko, npr. rudnište, samorov (Marušić 1982).

2. Gorsko (rudno) pravo

Zanimljiv je predgovor samog autora u Rudničkom zakonu. Smodek kaže da je *Gorsko (rudno) pravo* predavao na latinskom jeziku kroz 15 godina prema starom zakoniku koji bijaše sastavljen i proglašen 1573. na njemačkom jeziku. Godine 1854. proglašen je novi višejezični rudarski zakon za cijelu Austriju. Tim povodom napisao je objašnjenje ovom zakonu koje je odlučio tiskati krajem 1855. godine. Njegovom naumu prethodila je odluka ministarstva prosvjete da se svi kolegiji moraju predavati na njemačkom, izuzev 4 kolegija. Tako i rudno pravo. Tek kad je na sveopći zahtjev dozvoljeno predavanje svih predmeta na hrvatskom jeziku, odlučio je svoje djelo tiskati. Dalje u predgovoru se navodi i opravdava odabrani naslov, dokazujući da naziv "rudarski" nije ispravan jer zakon ne obuhvaća samo pitanje rudara (njem. *Berknappen*), već sva rudna (gorska) prava (Košutić 1910).

Terminologija može poslužiti za razumijevanje pojedinih izraza, a i nekih propisa koji se odnose na knjiženje stvarnih prava u rudničkoj gruntovnici.

Tko želi roviti, tj. rovljenjem tražiti rude, makar i na vlastitom zemljištu, mora tražiti dozvolu (rovnicu) od rudarske vlasti.

Samorov – je isključivo pravo rovljenja na prijavljenom kompleksu (rovištu) označeno rovo-bilježjem. Veličinu samorova čini krug s polumjerom od 224 bečkih hvati kojemu je središte rovo-bilježje, te obuhvaća prema tome površinu od 157 553 četvornih hvati. Na ovom rovištu ima pravo roviti i steći pravo vlasništva nad rudama jedino vlasnik samorova (samorovatelj).

Svaki samorov daje pravo na jednu jamnu mjeru. To je pravokutnik, površine 12 544 četvornih hvati (45 116 m²) položen u horizontalnoj ravnini polazišta (izabranog po slobodnoj volji) te se proteže u neograničenu visinu i dubinu.

Kod rudnika, npr. kamenog ugljena na 2 četvorna hvata; ako se samorov sastoji iz *zdonjokopnje* u dubinu od bar 5 četvornih hvati, tada se površina povećava u prvom slučaju na dvije, a u potonjem na 4 četvorna hvata. Kod *ugljenika* je do 4 dvostruke, dok je kod drugih 4 jednostavne *jamne mjere*.

Zdonjokopnja, zdonja, rovozdonja – je okomiti ili malo nagnuti rov u zemlji, dok se rov s bok brijega u vodoravnom ili malo uzdignutom pravcu, radi odvodnje podzemne vode u nutrinu brijega, zove *zdoška*. Ovi pojmovi korišteni su i u probijanju *tamnika* (tunela).

Ako su jamne mjere u dodirivanju sa susjedom, *mjernik* (geodet) može upis obaviti na temelju skupne *ležajnice*.

Ležajnica – je nacrt o položaju i veličini jamnih mjera.

Osredci – zovu se oni gornji dijelovi koji su ostali između već podijeljenih jamnih mjera u koje se ne može položiti pravilna jamna mjera, a podjeljuju se posjednicima koji ih dodiruju svojim granicama. I *osredci* se unose u gruntovnicu.

Pomoćne koprje (pomoćne zdočke i zdonje) – leže izvan podijeljenog polja i služe za obradivanje istog, bilo da je to deponij ili halde (grudina, humak, jalovište). Deponij, npr. ugljena i jalovište upisuju se u gruntovnicu kao pripadni dio rudokopa.

Samostalna pomoćna koprja – traži ju strani poduzetnik na tuđem polju ili više jamoposjednika, upisivala se kao samostalni *rudarski posjed*. Obaveza dioničkog društva rudničara koji su zamolili ovakvu eksploataciju bila je ta da su se morali bankovno osigurati na njegovom posjedu.

Srezozdočke – su prorovi za otjecanje vode iz rudnika, a koriste se i za druge svrhe (odvoz i dovoz podgrade, rude, itd.) te su u većini slučajeva bili zajednički, tj. od više susjednih rudničara. Na taj način branili su se zajednički od stvaranja klizišta i odrona zemlje.

Dnevne mjere – su rudokopi slobodnih minerala koji su u pješćanim slojevima, riječnim koritima, planinama (sipari) i napuštenim grudinama (halde) na površini zemlje i u dubini do *kamena zdravca*, te se mogu podijeliti na površine od 32 000 četvornih hvati (115 000 m²). Oblik ove mjere nije propisan i nije se smjelo eksploatirati jamskim hodnicima.

Kotarske zdonje – su rudarski radovi kojima se otkopava potkopima cijeli jamski *revir*, tj. naslage u dubljim horizontima, a s kojima se otkopavanje na bilo koji način olakšava, npr. kao glavni hodnik.

3. Rudarska gruntovnica

Stara rudarska gruntovnica sastoji se iz tri *tomusa* (grč. *tómos* – komad, svezak, dio knjige).

Tomus I – odgovara posjedovnici, jer se u nju upisuju nekretnine (rudničke stvarnosti).

Tomus II – odgovara vlastovnici, gdje se upisuje vlasnik i svi daljnji prijenosi.

Tomus III – odgovara teretovnici.

Knjiga I (*tom*) nema rubrike kao posjedovnica, već samo redni broj, popis stvarnosti i opasku.

Svaka je knjiga pagirana (*lat. pagina* – strane u knjizi) počevši od 1.

Upis stvarnosti u Knjizi I je sljedeći:

Primljeno, dne.....

Odluka, br.....

Na temelju podijeljene isprave kr. rudarskog satništva u Zagrebu od..... broj..... i ležajnice (položajni i visinski nacrt) upisuje se ovamo novo podijeljeno rudno polje pod zaštitnim imenom.....

(npr. Prokop Sv. Barbara, većinom su korištena svetačka imena, od 4 dvostruke rudarske mjere na temelju otvora (njem. Schlitz – šlic) izdanka smeđeg ugljenog sloja u izdašnosti od ukupno 30 do 50 cm koji je bio predodčen u samorovu broj..... god..... i koji se prostire u smjeru 10° (mjereno u 9 h i na večer u 21 h), te pada u 15 h (jug je 12 sati) pod kutom od 20°. Rastvor je pravljen u jednom potražnom jarku u poreznoj općini..... srezu..... na.....(zemljištu).....X. Y. kat. čest. broj..... Kao samostalni rudarski posjed, procijenjen naKr.

Ovo se označi u Knjiga II. pagina..... i Knjiga III. pagina.....

U rudarskoj gruntovnici nisu dakle posjedovni, vlasnički i teretovni listovi jednog posjeda označeni jednakim brojevima stranica, već se stranice otvaraju redom prema potrebi i sljedećoj praznoj stranici. Prigodom upisa rudarskih nekretnina otvaraju se posebne stranice u Knjiga I i II, dok se Knjiga III otvara tek onda kad se ima upisati pravi teret na odnosne nekretnine.

Slika 1. Rudarski kompas i padomjer.

Jedinca rudarske jamne mjere iznosi, kako je naprijed navedeno, 12 544 čv. hv., što odgovara 45 116 m², prema tome 4 dvostruke jamne mjere iznose 360 931 m².

Rovobilježenu točku (stabilizirana točka kod otvora, ulaza, portala) zaprisegnuti mjernik ustanovljuje mjerenjem rudarskim kompasom (slika 1), ovješnim na konopu, u smjeru prema najmanje dva vidljiva i stalna objekta, npr.:

1. od križa crkvenog tornja u smjeru magnetske igle u sati 16 h, 23° 04' na 2008 m daljine,
2. od sjeverozapadnog ugla zgrade Pučke škole u smjeru magnetske igle u satih,°.....' nam daljine.

Pravci se odnose na magnetski meridijan ugodini (kada su mjerenja urađena zbog magnetske deklinacije).

Time smo ukratko prikazali sadržaj *Rudarske gruntovnice* i način na koji se vodila.

ZAHVALA. Najljepše se zahvaljujem kustosima Tehničkog muzeja u Zagrebu za arhivsku građu iz Zbirke Zemljomjerstvo i katastar, a posebno prof. dr. Božidaru Kanajetu na ustupljenoj literaturi i savjetima prilikom recenzije rukopisa.

Literatura

- Kanajet, B. (1990): Eksploatacijsko polje na starim kartama, Zbornik radova, RGN, Zagreb.
- Košutić, M. (1910): Gruntovno pravo, Zagreb.
- Marušić, R. (1982): Od prvog tehničkog rječnika do tehničke enciklopedije, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb.